

SINDIKALNO KULT. UMETNIŠKO DRUŠTVO
JESENICE

GLEDALIŠKI LIST

SINDIKALNEGA GLEDALIŠČA NA JESENICAH

BRATKO KREFT

Celjski grofje

SEZ. 1948-49

ŠTEV. 2

Sobota, 18. decembra ob 19:30 uri — premiera

Nedelja, 19. decembra ob 14:30 uri

BRATKO KREFT

CELJSKI GROFJE

drama v petih dejanjih iz življenja srednjeveških fevdalcev, katerim so tlačanili naši predniki

Režija: Tomazič Jože

O s e b e :

Scena: Tič Srečko

Herman II., grof celjski, zagorski, ortenburški, Tič Srečko in
hrvatsko-slavonski ban itd. Poženel Riko

Friderik, njegov sin Rant Tine

Barbara, kraljica ogrska, njegova hči Gostiša Tatjana

Ulrik, sin grofa Friderika iz zakona z Elizabeto
Frankopanko Polanc Slavko

Veronika, druga žena Friderikova Tič Ančka

Jošt von Helfenberg, poveljnik celjskih čet Markelj Janko

P. Gregor, minorit, Hermanov dvorni kaplan Dornik Milan

Eneas Silvius Piccolomini, osebni tajnik državnega
kancelarja Schlicka Štibilj Franjo

Sodnik Odar Otmar

Pravdač Tomazič Jože

Orožar Hribar Stanko

Padar Videtič Julij

Pekovski mojster Cegnar Franc

Trgovec Stržinar Franc

Gvardijan celjski minoritov Sadar Vende

Sufler: Gostiša Danilo,
Zupanc Stanka

Inšpicijent: Tomažević Franjo

Godi se v dolnjem celjskem gradu l. 1428, ko je divjala na Češkem vojna s Husiti in je bila nemška država v velikih homatijah kakor vsa ostala Evropa. Anglija je bila v osvojevalni vojni s Francijo, kjer se je v istem letu pojavila devica Orleanska.

Scenska glasba: Anton Pogačar. Izvaja kovinarska godba.

Dirigent: Kleč Rado

Kostume posodilo Slovensko narodno gledališče v Ljubljani

Sceno je izvršila jeseniška gledališka kulisarna pod vodstvom tov. Mikelj Franca in Dakskobler Jankota

GLEDALIŠKI LIST

SINDIKALNEGA GLEDALIŠČA NA JESENICAH

1948-49 J ŠTEV. 2

Avtor je k knjižni izdaji

Celjskih grofov

napisal obširen uvod, iz katerega povzemam:

Usoda celjskih grofov, ki je zanimala toliko pisateljev, je bila različno popisana in različno razlagana od raznih zgodovinarjev. Nekateri slovenski zgodovinarji so se zelo trudili, da bi dokazali, da se je z nenadnim koncem celjskih grofov pokopala naša „srednjeveška“ nacionalna država. Ta veza je nastala zaradi rodbinskih vezi celjskih grofov s srbskim knezom Brankovičem in bosanskim kraljem, podprla pa jo je še slovenska in jugoslovanska rodoljubna tendenca. Toda vse to je daleč od zgodovinske resnice. Kljub številnim zgodovinskim razpravam o celjskih grofih, v slovenskem in nemškem jeziku ni še do danes izčrpne razprave, ki se ne bi samo omejevala na dokumente, letnice, bitke in poroke, temveč bi pokazala tudi vsa resnična, materielna nasprotstva, ki so vladala v tisti dobi.

Ekonomska produkcija in po nujnih zakonih na njeni postavi nastali družbeni sestav vsake zgodovinske dobe tvorita osnovo za politično in intelektualno zgodovino te dobe. Zato je bila vsa zgodovina razrednih borb, borb med izkoriščanci in izkoriščevalci, med vladami in vladujočimi razredi na različni stopnji družbenega razvoja... Zato je treba zgodovinsko gradivo po odgovarjajočih si razmerjih osvetliti, ne pa ga le kopiciti. Življenje je podvrženo zakonom večnega gibanja in kdor te zakone spozna, bo v zgodovini videl večni razvoj novih življenjskih oblik. Historičnemu materializmu se zlasti pri nas očita, da preveč vulgarno in enostransko pojmuje razvoj človeške družbe in kulture. Ta očitok pa ne drži in je posledica neznanja ali demagoštva. Historični materializem že zaradi tega ne more biti enostranski, ker vsebuje dialektično metodo, to je gledanje na naravo in človeško družbo kot dialektičen proces. Pri nas se pojmi čudno mešajo. Zlasti rimski katoliki dosledno prikazujejo „materializem“ kot nekaj odurnega. Za materialista proglašajo navadnega uživača, ki streže le svojim telesnim nagonom. Materialist v filozofskem smislu pa je tisti, ki si

razlaga postanek in razvoj sveta kakor tudi človeške družbe materialistično, to se pravi tako, da smatra materialni svet, z eno besedo — prirodo za prvotno, ki je obstajala pred duhom, in da je duh le produkt v človeku posebno organizirane materije, zategadelj izven prirode in človeka ni ničesar.

Tudi kdor nadziranje o gospodarski osnovi družbe zavije v trditve, da so produkcijski odnosi torej ekonomski momenti, edino odločujoči v razvoju družbe, ta preobrne materialistično pojmovanje zgodovine v abstraktno in absurdno frazo. Ekonomski položaj je baza (osnova), toda različni momenti nadstavbe: — politične oblike razrednega boja in njegovi rezultati itd. — ustave, po dobljeni bitki od zmagojučega razreda utrjene: — pravne oblike, in zdaj odsevi vseh teh dejanskih borb v možganih udeležencev, politične, juridične, filozofske teorije religiozni nazorji in njih nadaljnji razvoj v sistem dogme, tudi vplivajo na razvoj zgodovinskih borb in določajo v mnogih primerih pretežno njihovo obliko. Gre za medsebojne učinke vseh teh momentov, v katerih se skozi brezštevilno množino slučajnosti naposled nujno izkaže ekonomsko gibanje. Uporaba te teorije za katerokoli zgodovinsko dobo bi bila sicer lažja, kakor rešitev enostavne enačbe prvega reda.

Če torej hočemo vsaj v glavnih obrisih spoznati zgodovino celjskih grofov, jih ne smemo izločiti iz njihove dobe in neposrednega okolja, temveč moramo predvsem dognati, kakšni so bili produkcijski odnosi tiste dobe, skratka, kakšno gospodarsko osnovo je imela takratna človeška družba; ne smemo pa pri tem prezreti posledic v politiki in kulturi.

Celjski grofje se pojavijo v zgodovini v začetku 12. stoletja kot plemiči sovneški. Po skoraj dvestoletni borbi s cerkveno in posvetno gospodo dosežejo l. 1341 celjsko grofovstvo. Zgodilo se je to, kakor pravi listina, po dolgem moledovanju Friderika Sovneškega, ki je trajno nadlegoval cesarja Ludvika, naj bi ga pogrofil. Preko celjske grofije se je začel širiti celjski vpliv pod grofom Hermanom I., ki je vzel za ženo Katarino, hčer bosanskega kralja Štefana I. Tvrdka, ki je kot gospodar hrvaške zemlje želel biti v dobri zvezi s sosednimi celjskimi grofi. Moč celjskih grofov je dosegla višek v obdobju grofovanja Hermana II. (1385—1434), Friderika in Ulrika II., poslednja Celjana (umrl 1456).

Za časa tega viška je bila človeška družba že v presnavljanju. Fevdalni sistem se je začel umikati pred novim, porajajočim se sistemom meščanstva.

Meščani so se proti svojim gospodarjem borili z denarjem, toda moč denarja je bila omejena, zato je prišlo tudi do organizatorično politične borbe, ki je zahtevala človeške žrtve. Takratni meščani so bili politično progresivni borci za nov, naprednejši družbeni

red, kakor je bil fevdalni. Zbirali so se v konspirativne in revolucionarne organizacije, v Franciji že v 12. stoletju. Nemška cesarja Friderik I. in Friderik II. sta izdala edikta zoper takšne „communienes“, „conspirates“, „conjurationes“. Prišlo je do mnogih krvavih spopadov.

Toda mesto je doživelo v zgodnji dobi meščanstva še eno revolucijo. Bogati trgovci, mestni uradniki, ki so obogateli, in prvotni lastniki mestnih tal, so imeli vodilno vlogo v mestu potem, ko so si priborili pri fevdalcih pravico samouprave in sodstva. Iz vrst rokodelcev in malih trgovcev je le malokdo prišel v mestni svet. Ti so se organizirali v cehe, ki so povzročali nove borbe v okviru mesta samega. Stvorili so svoje zveze in se celo po vojaško organizirali. V Italiji so bili cehi (popolo) nekaka oborožena vlada poleg plemičev (nobili). Pri zatiranju seveda ni manjkalo terorističnih dejanj. Borbe cehov so rodile precejšnje uspehe. Kljub vsemu zatiranju so izza 14. stoletja cehi dosegli velike zmage. V Italiji je bil popolo revolucionarna organizacija italijanskega meščanstva, v kateri je bil del zelo bogatih podjetnikov, kar je njeno napadalno silo povečalo, istočasno pa povzročilo, da gibanje ni bilo v interesu najnižjih, plebejskih ljudskih plasti. Popolo je bil država v državi in prva zavestna protizakonita in revolucionarna organizacija, ki je priborila italijanskemu meščanstvu toliko svoboščin, da so se mesta razvila v velika kulturna, politična in trgovinska središča, ki so za naše kraje ob času največje moči celjskih grofov lahko pomenila za „avstrijskega“ meščana zavidanja vreden vzgled svobode.

Politični uspehi teh borb so bili seveda v raznih mestih in raznih državah različni. Toda borba je odmevala povsod. Zato lahko mirno sklepamo, da je bilo tudi celjsko trško sodišče, ki je sodilo Veroniki Deseniški, nekakšna koncesija trškim „meščanom“. O tem, kako so si jo pridobili, nisem sicer nikjer našel nobenega poročila, toda „meščanski strah“ je strašil takrat že po vsej Evropi, in tudi marsikje, kakor smo videli, pregnal absolutno nadvlado fevdalcev. Na raznih krajih dobljene zmage meščanov so gotovo tudi v naših krajih vzbudile borbenost, vsaj pri posameznikih, če ne pri večini, četudi naši slavni zgodovinarji do danes niso teh stvari nič raziskali.

Najvažnejše za nas pa je gibanje husitov na Češkem. Gospodarski razvoj ČEŠKE v tej dobi je podoben že označenemu gospodarskemu razvoju, le da so na Češkem številni mali plemiči zelo obubožali in se zato priključili krivovercem, ki so odrekli cerkvi privatno lastnino. Obubožani plemiči so se skušali s tem okoristiti. Krivoverstvo je bilo na Češkem razširjeno že izza 13. stoletja. Kakor v deželah novejšega časa, se je s podvigom meščanskega gospodarstva vzbudila tudi narodna zavest. Na Če-

škem je pospeševalo razvoj narodne zavesti še drugo gospodarsko nasprotje. Nemški element je vladal v rudnikih in mestih. V njih so se nemški meščani povzpeli do precejšnjega ugleda in blagostanja. Bili so opora cerkve v borbi s krivoverci. Na praški univerzi so gospodovali nemški profesorji in študenti itd. Tako je prišlo na Češkem do velikega socializma, verskega in nacionalnega vrenja, ki je dobilo svoj izraz v nastopu Jana Husa, in v kmet-skih vojnah. Pod Wycliffovim vplivom je nastopil Hus za evangelsko revščino cerkve, za odpravo razlike med lajiki in duhovščino, zoper odpustke in češčenje svetnikov. Njegova nasilna usmritev v Kostnici l. 1415 je bila povod za husitske vojne, ki so trajale od l. 1419. do l. 1436.

V zadnjih odstavkih smo večkrat navajali cerkev in papeštvo, ki sta se vedno borila na strani največje reakcije. Cerkev sama je bila ena najmogočnejših fevdalnih institucij. Proti koncu 14. stoletja pa je tudi cerkev zašla v precejšnjo gospodarsko in organizacijsko krizo. Razvoj trgovinskega kapitala in s tem novega razreda meščanov je prizadejal cerkvenim mogotcem precejšnje brige, kajti papeževe finance niso bile več rešljive brez bogatih trgovcev. Trgovina z odpustki in pobiranje cerkvenega davka, skratka, cerkveni finančni sistem je zahteval močno in enotno organizacijo, če je hotel uspevati. Potrebe papeške — cerkvene organizacije in cerkvene države so bile velike in dohodki mnogokrat niso krili izdatkov. Zato se je skušalo dobiti denar na ta ali oni način, ki je bil pač priročnejši. Izza Inocenca IV. skušajo papeževi finančniki najti novih virov. Posebno iznajdljivi so bili avijonski papeži. Kupčije s službami so cvetele, sorodniki papežev so imel veliko moč itd. Razkošje papeškega dvora se je lahko merilo z razkošjem rimskih cesarjev.

Na eni strani razkošje, na drugi beda in glad. Marsikateri „posvetnjak“ je lahko kot „posvečenec“ napravil sijajno karijero. Eden takih je bil Enej Silvij Piccolomini, poznejši papež Pij II., ki nudi v svojih spisih precej značilnih sporočil o celjskih grofih in o dobi, v kateri se godi dejanje te drame. Piccolomini je najznačilnejši zastopnik plemstva, ki je obubožalo in se v prvi dobi zgodnje renesanse vrglo v vrtinec življenja. Vse njegovo življenje je niz samih pustolovščin. Zdaj je bil pisar pri kakšnem kanoniku, zdaj zopet pri posvetnjaku, in kot emigrant je prišel tudi na avstrijski in ogrski dvor, kjer je gotovo dobro spoznal celjske grofe. Ljubil je lahko življenje in ženske so mu bile cilj uživanja in zabave. Dolgo se ni mogel odločiti niti za posvetno niti za cerkveno karijero. Bil je zgovoren in zvit, znal se je prikupiti s hlinjenjem in prilizovanjem. Tako je prišel kot tajnik v službo Sigismundovega kanclerja Kasparja Schlicka, kateremu je uspešno služil kot poročevalec in vohun na dvoru.

Leta 1932 je presenetil našo kulturno javnost z dramo „Celjski grofje“, bolj presenetil, kakor pa je hotela takratna kritika priznati, kajti hkrati je Kreft s tem našo književno sredino in desnico tako rekoč porazil. Drzno, kakor je vaje, je razbil lažnivo romantiko in lirizem okrog naše književnosti tako priljubljenih zgodovinskih tem, ki so jih porabljali za to, da so probleme, ki so tipičen produkt novejših dob — v utemeljitev določenih duhovnih struj, ki so bile politično ali kako drugače potrebne — cepili na družbeni razvoj davnih stoletij, zlasti slovensko nacionalno idejo in težnjo po združitvi južnih, Slovanov. Na drugi strani pa je sijajno zgradil svojo fabulo na geslu, ki ga je bil vzel iz Marksa! Zgodovina človeške družbe do danes je zgodovina razrednega boja. „Fevdalni sistem z grofi, škofi in tlačani karakterizira družbeni sestav dobe, ki jo obravnava Kreft kot rezultat produkcijskih odnosov, izrazujočih se v fevdalni veleposesti z brezpravnim tlačanstvom, v privilegiranem cehovstvu, v vsemogočni cerkvi in roparskem plemstvu, v času, ko že trka na duri prebujajoče se meščanstvo kot takrat naprednejši element. Kje je tu še bila slovenska misel, ki jo je rodilo šele razsvetljenstvo, kje še jugoslovanska zveza, ko pa so grofje povezovali slovenske in hrvaške gradove s pripadajočimi tlačani in rodbinske vezi s srbskimi knezi le zgolj v utrditev svoje rodbinske in ekonomske moči! Po analizi zgodovinskega materializma je Kreft v svoji drami kot prvi pri nas dialektično izgradil umetnino, ki je bila kar blanketni vzorec, kako se da napisati taka stvar brez vsiljive tendence. Šele Prežih je s svojimi širokimi epičnimi pleči podprl pri nas ta način umetniškega ustvarjanja. Domači nergači bi bili lahko osupnili nad uspehom uprizoritve te drame doma in v tujini, v Zagrebu in v Pragi, kjer jo je kritika sprejela z vsem priznanjem.

Makso Šnuderl.

Kreftovi „CELJSKI GROFJE“

Osrednje Narodno gledališče v Ljubljani je zadnje tri sezone odprlo s Kreftovimi igrami in to po vsej pravici, saj je Bratko Kreft poleg Ivana Cankarja brezdvoma naš najmočnejši dramatik. Sindikalno ljudsko gledališče na Jesenicah je letošnjo sezono odprlo z Levstik-Kreftovim „Tugomerjem“; kot druga letošnja premiera pa pridejo njegovi „Celjski grofje“, zgodovinska drama iz življenja srednjeveških fevdalcev, katerim so tlačanili naši predniki.

Bratko Kreft, sin sončnih in vinskih Slovenskih gor, je študiral gimnazijo v Mariboru, kjer se je na sklepni gimnazijski akademiji prvič predstavil kot avtor enodejanke iz dijaškega življenja „Nemoč“, katero je sam zrežisiral in tudi igral glavno vlogo dijaka; temu dramatskemu prvencu sta sledila še „Tiberius Gracchus“ in „Sonja“. Po gimnazijski maturi se je vpisal na

ljubljsko univerzo, kjer je dovršil filozofsko fakulteto (zgodovino) in tudi promoviral. Dijaško življenje v stari Jugoslaviji je opisal v romanu „Človek mrtvaških lobanj“ leta 1930.; radi naprednega mišljenja in ostre kritike javnega in državnega življenja je odsedel 6 mesecev v zaporu, ker je „žalil njegovo veličanstvo kralja Aleksandra — diktatorja pod imenom „Šandor Ali paša“. Po prestani kazni je bil odpuščen iz državne službe. Svoje potne vtise po klasičnih tleh antične Grčije je popisal v potopisu „Med potniki in mornarji“, v kateri je podvrgel ostri kritiki in analizi dotakratne potopisne reportaže in slavospeve starogrških razvalin, ob katerih teče sodobno življenje mimo in preko njih s svojimi problemi in zahtevami.

V njem se je poleg in mimo romanov, člankov in kritik razrašalo dvoje: gledališče in zgodovina, se oboje spojilo v eno samo besedo: teater v najboljšem smislu besede, se kopičilo na „deskah, ki pomenijo svet“, življenje. Temu odrskemu življenju se ni mogel odreči, gledališče, sveto in tolikanj preketo, ga je vsega začaralo in obdržalo zase; ni imel več moči niti volje, odpovedati se mu. „Nemoč“ se je spremenila v moč, da zdaj on suvereno obvladuje oder, zmaguje od predstave do predstave nad gledalci in kritiko.

Zgodovina — življenje — gledališče...

„Kakor vsako literarno delo, ki prikazuje zgodovinske dogodke in osebe“, (ter dobe), pravi avtor v nekem svojem članku, „je tudi moja dramatika ‚resnica in pesnitev‘; zgodovinskemu dramatiku se ni mogoče odreči niti popolnoma zgodovini, še manj pa umetniški fantaziji, ki nujno nastopa tam, kjer je zgodovina umolknila“.

Pri akademskem študiju se mu je nagrmadilo toliko zgodovinskega gradiva, ki ga je preoblikovala njegova bujna fantazija, prepesnilo in oblikovalo življenje, da so doslej nastale obširne zgodovinske igre. Po obdelavi zgodovinskih snovi bi razvrstili njegova dramatska dela tako: „Tugomer“ (izguba narodne svobode, Polabskih Slovenov, ki jih podjarmijo germanski Franki); „Celjski grofje“ (propast srednjeveških fevdalcev na naših tleh in porast meščanstva, ko se ob njih že oglašajo prvi znaki kmečkih upornikov; „Velika puntarija“ (prepoved visokega klera in fevdalcev, proti katerim se kmečki uporniki „puntajo“, na videz kot junaki propadejo, idejno zmagajo). „Kranjski komedijanti“ (naši razsvetljenci — Zoisov krožek), s katerimi je ljubljanska Drama odprla svoja vrata letošnji sezoni; „Kreature“ (malomeščani stare Jugoslavije). Njegov duh pa že snuje novo komedijo o zadnjem celjskem grofu Urhu, ki je poplemenitil teharskega fanta zato, ker so ga pri vasovanju in zalezovanju lepih Teharčank pretepli...

Zdaj piše scenarij za naš umetniški film iz življenja največjega genija, pesnika Franceta Prešerna! Film bodo zavrteli za 150 letnico Prešernovega rojstva. — Jože Tomažič.

Uprizoritev „TUGOMERJA“ na Jesenicah

Prav ob začetku gledališke sezone Sindikalnega gledališča na Jesenicah smo bili ob uprizoritvi Levstik-Kreftovega „Tugomerja“, ki ga je dne 23. oktobra 1948. izvedla gledališka mladina, priče nespornega umetniškega stremljenja, zasidranega v že znani predin povojni tradiciji odrskega izživljanja na Jesenicah. Podlago tej uprizoritvi so dala gledališka dela, ki so jih pod Tičevim vodstvom zaigrali v letih 1946. in 1947. naši najmlajši in v vrsti katerih zavzemata prvo mesto „Princeska in pastirček“ ter „Triglavska bajka“. Iz teh uspešnih del so se izcimili talenti z znatno odrsko uglajenostjo, ki ustvarjajo osnovo za nadaljnji napredek, katerega prvi korak je vprav „Tugomer“.

Epopeja onega dela Slovenov-mejašev mogočnih in oholih Frankov, ki je k sreči naletela na večšo oblikovano roko Levstikovo, se odvija pred nami z vsem realizmom, nazornim razlaganjem nepotvorjene zgodovinske resnice v jedru sicer zdravega, a v neslogi se razcepljajočega in za vsak večji odpor nezmožnega polabskega slovanskega življenja, ki ga spravlja pod svoj vpliv in jarem s slepivimi nakanami, intrigami in izdajstvom frankovska svetna oblast, podprta od visoke cerkvene gosposke, ki je sanjala o dveh žezlih in skušala čimbolj utrditi komaj porajajoči se načrt o „svetem rimskem cesarstvu nemške narodnosti“.

Za nas in za našo miselnost precej odmaknjena snov, ki je bila Levstiku in tedanjim kulturnim delavcem vprav zaradi tolikokrat se porajajočega panslavizma toliko bližja, bi mogla staviti uprizoritvi tragedije resne ovire. Toliko hvalevrednejša je bila zato odločitev za uprizoritev „Tugomerja“, ki zahteva zvrhano mero režijskega, sceničnega in igralskega znanja. Porok za uspešno izvedbo tega dela pa ni niti tradicija niti večje ali manjše število sposobnih uprizarjalcev, marveč predvsem znanje režiserja in inscenatorja. Le tema gre v prvi vrsti zasluga za odrsko ostvaritev „Tugomerja“; moramo nič manj upoštevati požrtvovalnost mladih igralcev, ki so se z vso odločnostjo spravili na delo in ga častno izvedli; prinesla je jeseniškemu kulturnemu ustvarjanju nagrado in častno priznanje.

Kreftova predelava Levstikovega „Tugomerja“, ki je razsežno delo razdrobila v številne slike in prizore, po eni strani izvedbo poenostavlja, po drugi strani pa nudi režiserju nešteti možnosti oblikovanja tako posameznih likov kakor množice, inscenatorju pa prilike, da da v soglasju z režiserjem temu pestremu dogajanju zaokroženo odrsko obliko. Oba sta se srečno znašla na skupni poti, obema gre priznanje za homogenost izvedbe in za trdo, večmesečno delo.

Igralsko je uprizoritev precej trpela iz dveh razlogov:

1. odrski novinec, oziroma mlad igralec, ki je obenem mlad tudi po letih, ne more vtisniti svoji kraciji toliko originalnosti, da ne bi več ali manj očito izstopala njegova lastna oseba, zlasti pri tem po letih mladi igralci brez izjeme vsi predstavljajo starejše, stare in to zgodovinske osebe. Tu je moral še bolj kot običajno pomagati režiser in vsakega s pravcato dresuro dovesti tako daleč, da zaigra ne sebe, ampak nekoga drugega;

2. prav zaradi tega se mora igralec vloge prenasistiti, kar povzroči, da je že njegov prvi nastop pred gledalci nekako šablonizirano narejen, torej neposredno precej manj dojemajoč in dojemljiv. Prav zaradi tega je režiserjevo delo toliko pomembnejše, kar je znal pričarati pred gledalce težko delo z mladimi igralci kljub prenasičenosti s toliko svežostjo, da je uspeh celotnega ansambla prepričljiv in dokazuje, da tudi nepoklicen igralec ni daleč od igralske umetnosti, ki vpliva na gledalca neposredno in ki zna življenju dodati še novega življenja.

Če razčlenimo igralce, moremo reči, da se je slovanski del bolje odrezal od frankovskega. Baloh Miha je kot „Tugomer“ naredil od vloge v „Ruskem vprašanju“ korak naprej. Ne le da je opustil mnogo nepotrebnih gest in motečega oddihovanja, znal se je tudi, kakor zahteva vloga, zadržati dostojanstveno. Besedam je dajal na pravih mestih pravega poudarka, le da ga še vedno moti navada, da končnih besed ne izgovarja zadosti glasno, pri čemer je prav često besedna linija zaradi nerazumljivih končnih besed pretrgana. Njegovega prijatelja Bojana je Sadar Vende igral s toplino, ki je, razen seveda pri poklicnih igralcih ne najdemo zlepa. Tako igro je mogoče prikazati le, če si ves prežet z mislijo, da ne igraš sebe, ampak osebo, kakršno hoče imeti dramatik in dejanje. Čebulj Bojan kot Spitignej je eden onih igralcev od mlade garde, ki obeta postati izboren igralec. On je igralec, ki mu jasnost izgovarjave ni problem in ki ga dobro razumejo tudi zadnje vrste dvorane. Z malo večjo dognanostjo je bil njegov Spitignej neoporečen. Zorman Vinko kot misijonar Zovolj se je kaj dobro poslužil takozvanega „pridigarskega tona“, ki mu kar nekako leži, čeprav je v podajanju vloge pokazal vse premalo ognja. Odar in Dornik sta kot velmoža svojim vlogam približno odgovarjala, le da je bil prvi (vsaj pri zadnji predstavi) precej hripav, drugi pa premrtev za odločnega „opozicionalca.“

Uspešnost ženskih vlog bomo najbolje razumeli, če potegnemo vzporednico med Koroščevo kot Grozdano in Bručanovo kot Zorislavo. Po zunanjem učinku bi na prvi mah ne opazil kdo ve kakšne razlike, čeprav je med obema bistveno nasprotje. Bručanova svoje vloge notranje ni doživela. Ker ji je zaradi tega zmanjkalo tal, je obvisela na zunanosti in narejenosti in ni prepričala gledalca. (Sicer pa je ta vloga njej prvi resni poizkus, ki bo ob pri-

zadevanju uspešnejši). Koroščeva ljubi oder zaradi odra, umetnost zaradi umetnosti, ki jo zna prav tako kot sprejemati tudi izžarevati. Gledalec s takim igralcem sodoživlja, ker ga prepričevalno pritegne. Koroščeva utegne postati dobra interpretorka čustvenih vlog. Erženova Elza kot Vrza je pokazala razveseljive lastnosti, čeprav ji je bilo težko dosledno vztrajati v glumi starke. V zadnjih slikah je od te doslednosti popustila, vendar je bila zaključna scena dovolj zanosna, da moremo oceniti njen nastop za pozitiven.

Frankovski del se v nasprotju s slovanskim ni obnesel. Izjema je bil Rant Tine v vlogi škofa Hildeberta. Tu je znal povezati hlinjeno dobroto z zunanjo strogostjo in resnostjo ter z neprikritim sovraštvom do Slovanov-poganov, ne strašec se najogabnejših sredstev do odstranjevanja ovir proti cilju. Rant razpolaga z lepim glasovnim materialom in se je posrečeno poslužil robato-nežnega barvanja govorjenja. Markelj Janko kot knez Geron ni izpolnil pričakovanj. Ne zna biti — vkljub vsemu prizadevanju — dvakrat originalen, ampak podlega stereotipnosti. Tudi Lotrič Franjo kot Gripo se bo moral še mnogo učiti, če bo hotel, da ne bo na odru zapuščal vtisa hladnosti in nerazgibanosti.

O vseh neomenjenih pa moramo trditi le to, da so začetniki na poti trdega dela do stvarnosti in uspešnega nastopanja.

Na splošno poudarim še to: vsak igralec misli, da je kdove kako imeniten, če po odru, ko igra, mnogo šeta. Oder ni šetališče, oder je prostor naravnega odigravanja resničnega življenja. Zato proč z mnogokrat neumestnim sprehajanjem, ki kaže, da igralec v zadregi ne zna drugega kot iti nekajkrat po odru sem in tja.

Uprizoritev „Tugomerja“ je pokazala razveseljivo dejstvo, da živi v naši mladini množica talentov, od katerih majhen del se je pokazal v „Tugomerju“. Uprizoritev je pokazala, da ne kaže prenehati z delom tam, kjer se je vzpon pričel. Uprizoritev je pokazala, da so mladi zmožni doseči največje možnosti. Naj tedaj slede mladi starim in z njimi v družbi pokažejo, kaj zmore industrijski kraj z malodane 13.000 prebivalci.

Za konec še majhen predlog! Na Jesenicah opazujemo pri vseh prireditvah in gledaliških predstavah okostenelo razvado, da se predstave pričenjajo skoro redno s četrt ali celo polurno zamudo. To razvado je treba izkoreniniti. Največ krivde nosi pri tem gledališče, ki je pričenjalo in pričanja šele takrat, ko misli zastareli zamudnik, da mora i gledališče i občinstvo čakati prav nanj. To ni prav, da mora točni obiskovalec zaradi svoje točnosti čakati, kako mu bo gledališče obrazložilo točni pričetek ob tej in tej uri. Tudi ni prav, da morajo igralci, ki so čakanja že itak siti, biti žrtev komodnih Jeseničanov. Predlagamo gledališki upravi, da naj z največjo brezobzirnostjo pričanja točno ob napovedani uri, tudi

če zato stoji pred že zaprtimi vrati dvorane sto ljudi. Prvič bo čakajočih morda sto, drugič jih bo samo še petdeset, pri tretji predstavi pa bo eden od mnogih že priznal, da se mu godi prav, ko mora čakati do prvega odmora v mrzli veži. Ta brezobzirnost pa mora biti vztrajna, drugače napravimo križ čez ves red. Naj gledališka uprava ta predlog upošteva.

S. S.

„TUGOMER“ v Ljubljani

Sindikavno mladinsko gledališče je nastopilo na republiškem mladinskem festivalu v Ljubljani z Levstik-Kreftovim „Tugomerjem“. To je bila največja preizkušnja pred nastopom v Beogradu. Vkljub vsem težavam, ki smo jih imeli pri študiju, smo premostili vse ovire in postavili „Tugomerja“ na oder. Z ljubeznijo smo ga študirali in se poglobljali v lepoto Levstikove besede. In napočil je dan, ko smo prebrali v hodniku na redu skušenj: „Tugomer“ tekmovanje v Ljubljani. Zavedali smo se, da je nastopil odločilen trenutek, da pokažemo kritični komisiji in publikii plod našega dela. Pred odhodom na postajo smo še dobili zadnja navodila in že so odkorakali „Tugomerovci“ na postajo. Vesel smeh in pesem se je razlegala v vagonu, ko smo polni nestrpnega pričakovanja izstopili v Ljubljani. V osmeroredih je odkorakala naša kulturna brigada v opero, kjer so nas sprejeli in odkazali mesta v garderobah. Kmalu so se spremenili mladi jeseniški kovinarji v ponosne Slovane in zagrizene Franke. Gong! Luč! Zastor! Predstava se je pričela. Lepo se je odvijala slika za sliko in končno, ko je končana Vrzina kletev in preroška napoved, zadone fanfare in zastor pade. Občinstvo je navdušeno ploskalo, komisija je zadovoljna z našo igro — uspeli smo!

Naš trud ni bil zaman. Zvečer smo v Unionu nestrpno pričakovali rezultat.

Sindikavno mladinsko gledališče z Jesenic je z Levstik-Kreftovim „Tugomerjem“ doseglo prvo mesto!

S. V.

Novo priznanje našega dela

Na III. Sindikalni kulturno-umetniški reviji v Mariboru od 21. do 23. nov. 1948 in od 27. do 29. nov. 1948 na V. obletnico praznika nove Jugoslavije so se pomerile kulturno umetniške sile 21-tih Sindikalnih kulturno-umetniških skupin.

Ta revija je pokazala, da so mnoga društva že močno odpravila apolitično gledanje v svojih kolektivih in da pravilno razumevajo poslanstvo kulture pri graditvi socialistične družbe in s tem vlogo preobrazbe stare miselnosti našega človeka. Revija pa je pokazala tudi mnoge organizacijske napake pri raznih društvih, kjer so posamezne umetniške skupine odrezane od društva ter so nekako društvo v društvu, brez širine, kjer ne morejo zajeti širokih mas

delovnega ljudstva v kulturnem udejstvovanju, ali v podporo članstvu. Kultura ni privilegij posameznih grup, temveč last vsega delovnega ljudstva zato, ker je socialistična. K temu velikemu koraku morajo pristopiti tudi jeseniški prosvetni aktivistj v skupni povezavi z množičnimi organizacijami, zlasti z OF mesta, Jesenice.

Sindikalne kulturno-umetniške revije se je udeležilo tudi SKUD Jesenice in sicer: Sindikalno gledališče in kovinarska godba. Oba kolektiva sta častno zastopala jeseniško kovinarsko delavstvo. Gledališče je doseglo v tekmovanju dramskih skupin prvo mesto in 61 točk od 70 dosegljivih. Nagrajeno je bilo s prehodno zastavico, s častno diplomom in z 10.000 dinarji nagrade. Gledališče je tekmovalo z igro K. Simonov: „Rusko vprašanje“ v režiji in inscenaciji tov. Tiča Srečka. Za uspešno izvedbo in presenetljivo sceno, ki je prav tako govorila o ameriškem miljeje kakor nastopajoči, mju je ocenjevalna komisija dala veliko priznanje in 3.000 din nagrade.

Nastopajoči igralski kolektiv, med katerim so nekateri, ki bi lahko nastopali tudi v poklicnih gledališčih, si šteje v izredno čast k priznanju, da more s svojim realističnim nastopanjem z „Ruskim vprašanjem“ nastopati po vseh odrih v Sloveniji.

Kovinarska godba je bila med vsemi nastopajočimi godbami najštevilnejša in si je pod vodstvom dirigenta tov. Kleča Radota priborila tretje mesto. Godba zaznamuje v zadnjih mesecih močan napredek v kvaliteti.

Na IV. Sindikalno kulturno-umetniško revijo v letu 1949. mora SKUD Jesenice nastopiti kot celota z vsemi sekcijami v plemenitem tekmovanju za prvo mesto, kar pa se bo moglo izvesti samo z resničnim pristopom k dobri organizaciji in s sodelovanjem množičnih organizacij.

O. A.

Nekaj misli ob ustanovitvi krožka ZMKDS-a - Jesenice

Nepozabni so dnevi na prvo konferenco mladih književnikov in piscev začetnikov, ki se je vršila meseca maja t. l. v Ljubljani. Ko smo se jeseniški delegati vozili domov, smo govorili o vtisih, ki nam jih je vzbudila konferenca. Že na vlaku smo sklenili, da bomo pričeli z rednim delom literarnega krožka.

Na prvi sestanek smo se zbrali v okrajni prosvetni pisarni še pred zaključkom šolskega leta. Pogovorili smo se o svojem dosežanju delu, ko je delal vsak zase, kot da bi se sramoval, da včasih zaupa kako svojo misel ali občutje papirju, potem pa ga varno skrrije, da bi vendar kdo ne odkril skrivnosti, misli in čustev, ki se skrivajo v mladih srcih. Tako je z vsakim mladim človekom, ki postaja ustvarjalec lepote. Boji se, da bi pokazal stvari, ki jih je napisal mogoče skrit kje v gozdu, v podstrešju ali pa v prečutih, nemirnih nočeh. Boji se, ker se zaveda, da je še daleč

od cilja, da je njegova beseda prešibka, da bi obvladala vso razgibanost mladega srca, boji se, ker je pogledal že v svet lepote, ki so ga odkrili Prešeren, Cankar, Kosovel, Shakespeare, Göthe, Petrarca, univerzalni Michelangelo, Puškin, Lermontov, Tolstoj in še vrsta dolga vrsta ljudi, ki so napolnili kulturno zakladnico vseh narodov z bogastvom lepote. Da, tak strah je bil v nas vseh do konference mladih v Ljubljani. Šele takrat smo pogledali novi življenjski stvarnosti v obraz tudi na področju kulture, na področju književne umetnosti. Tovariš Bratko je govoril, kot da bi nam bral v srcu, kaj nas teži, nas mlade književnike in pisce začetnike. Vedel je, da je pred bleskom že ustvarjene lepote omagal že marsikateri mladi ustvarjalec, ker ni imel pomoči. Da, pomoči smo bili potrebni!... To smo ugotovili tudi Jeseničani na prvem sestanku literarne sekcije. To je pokazal pregled našega dosedanjega dela... Imeli smo potem še nekaj sestankov, potem pa smo se razšli po mladinskih delovnih akcijah.

V začetku septembra pa smo se zopet zbrali. Obiskala nas je tovarišica Dana in nam povedala, da se bo v kratkem vršil v Ljubljani ustanovni kongres Zveze mladih kulturnih delavcev. Na sestanku smo pregledali naše sile in upisali smo devet članov literarne sekcije, dva člana likovne sekcije, sedem članov glasbeno reproduktivne sekcije in osem članov igralske sekcije. Tako šteje naš krožek po številu zapisanih 26 ljudi. Za vodjo krožka smo izvolili tov. Stareta Marjana. Na tem sestanku smo določili, da bomo imeli sestanek vsak ponedeljek.

Na dosedanjih sestankih smo predelali referat tov. Bratka in se domenili za literarno glasbeni večer, ki bi se moral vršiti 7. oktobra. Vendar tega večera nismo mogli izvesti, ker je bila udeležba na sestankih premajhna in ker ni nihče prinesel s seboj del, ki naj bi se izvajale. Da udeležba na naših sestankih ni zadovoljiva, je krivo pomanjkanje zavestne discipline posameznih članov. To pa bomo morali seveda na vsak način odpraviti, če bomo hoteli, da bo naš krožek zaživel ustvarjalno življenje in da ne bomo samo številka med številnimi krožki po Sloveniji.

Člani igralske sekcije sodelujejo vsi pri „Tugomerju“, ki je v režiji tov. Valiča dosegel na mladinskem festivalu v Ljubljani prvo mesto. Ustmena kritika je pohvalila zlasti vlogi Bojana in Spi-tigneva, ki sta ju igrala tovariša Sadar Vende in Čebulj Bojan.

Krožek sodeluje tudi pri jeseniškem „Kovinarju“, ki je do sedaj objavil Sadarjev članek o ustanovitvi krožka, Čebuljevo reportažo o jeseniškem gledališču, Klimovo črtico „Katica“, Staretove zapiske z avtostrade in Staretovo pesem, ki je prav tako nastala na avtostradi. Poleg tega pripravljamo literarno glasbeni nastop, ki ga bomo izvajali zlasti v podeželju, kjer se bomo pozanimali tudi za neodkrita mlade ljudske talente. Da pa bomo šli po začrtani poti, bomo seveda morali odpraviti prej omenjene napake.

Kl. M.

